

# Din jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene

**1. Mandat european de arestare. Computarea detenției executate în statul membru de executare. Noțiunea de “detenție” din cuprinsul articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre.**

*Hotărârea din 28 iulie 2016 (Camera a patra), cauza C-294/16 PPU, JZ împotriva Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście*

*Noțiunea „detenție” din cuprinsul articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584 vizează, pe lângă încarcerare, orice măsură sau orice ansamblu de măsuri impuse persoanei, care, din cauza tipului lor, a duratei, a efectelor și a modalităților de executare, privează persoana în cauză de libertatea sa într-un mod comparabil cu o încarcerare. Deși măsuri precum arestul la domiciliu cu o durată de nouă ore în timpul nopții, însoțit de supravegherea persoanei în cauză prin intermediul unei brățări electronice, obligația de a se prezenta zilnic sau de mai multe ori pe săptămână la o secție de poliție la ore fixe, precum și interdicția de a solicita eliberarea de documente care să permită călătoria în străinătate restrâng în mod cert libertatea de mișcare a persoanei în cauză, în principiu, acestea nu sunt totuși într-atât de constrângătoare încât să producă un efect privativ de libertate și astfel să fie calificate drept „detenție” în sensul articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584, aspect care trebuie însă verificat de instanța de trimitere.*

La data de 27 martie 2007, domnul JZ a fost condamnat la o pedeapsă privativă de libertate cu o durată de trei ani și două luni, de către Tribunalul Districtual din

Łódź (Polonia). JZ s-a sustras justiției poloneze, astfel că împotriva sa a fost emis un mandat european de arestare. În executarea acestui mandat, JZ a fost arestat de autoritățile din Regatul Unit la data de 18 iunie 2014 și încarcerat până la 19 iunie 2014, ulterior fiind eliberat după plata unei cauțiuni. În perioada 19 iunie 2014 – 14 mai 2015, acesta a fost supus obligației de a rămâne la adresa pe care o indicase, de la ora 22.00 până la ora 7.00 dimineața, sub supraveghere electronică. Totodată, acesta a fost obligat să se prezinte la o secție de poliție, la început în fiecare zi a săptămânii, iar apoi, după trei luni, de trei ori pe săptămână, între orele 10.00 și 12.00, interdicției de a solicita eliberarea de documente care să îi permită să călătorească în străinătate și obligației de a avea constant un telefon mobil în stare de funcționare și încărcat. La data de 14 mai 2015, acesta a fost predat autorităților poloneze.

În fața instanței de trimitere, JZ a solicitat deducerea din pedeapsa privativă de libertate care i-a fost aplicată a perioadei în care a fost arestat la domiciliu în Regatul Unit și supus supravegherii electronice. Potrivit acestei instanțe, deducerea din pedeapsa pronunțată a perioadelor de arest la domiciliu efectuate

concomitent cu supravegherea electronică a reședinței este posibilă, în dreptul britanic, numai dacă perioadele de arest la domiciliu au fost de cel puțin nouă ore pe zi și dacă, în general, deducerea se referă la jumătate din perioada de aplicare a măsurii, rotunjită la o zi întreagă. Totodată, instanța de trimitere a arătat și că obligația impusă lui JZ de a rămâne la domiciliul său în timpul nopții l-a făcut să își piardă locul de muncă. În cursul primelor trei luni din perioada de arest la domiciliu, JZ avea obligația de a se prezenta la o secție de poliție aflată la o distanță de aproximativ 16 km de domiciliul său, în fiecare zi a săptămânii, între orele 10.00 și 12.00. Numai după ce au trecut aceste trei luni frecvența vizitelor a fost redusă la trei pe săptămână, iar JZ a avut posibilitatea de a se prezenta la o secție de poliție mai apropiată de domiciliul său. În această perioadă, persoana interesată nu a fost în măsură să găsească un loc de muncă compatibil cu disponibilitatea sa în materie de orar.

Tribunalul districtual din Łódź a decis să adreseze CJUE următoarea întrebare preliminară: „Articolul 26 alineatul (1) din Decizia cadru [2002/584] coroborat cu articolul 6 alineatele (1) și (3) [TUE] și cu articolul 49 alineatul (3) din [cartă] trebuie interpretat în sensul că noțiunea «detenție» include și măsurile aplicate de statul membru de executare care constau în supravegherea electronică a reședinței persoanei împotriva căreia s-a emis mandatul de arestare în contextul arestului la domiciliu?”

La solicitarea instanței de trimitere, Curtea de Justiție a soluționat cauza potrivit procedurii preliminare de urgență, prevăzute la articolul 107 din Regulamentul său de procedură. Pentru a aplica această procedură, Curtea a reținut că trimiterea preliminară privea interpretarea Deciziei cadru 2002/584, care intră în domeniul de aplicare al titlului V partea a

treia din Tratatul FUE, referitor la spațiul de libertate, securitate și justiție. În al doilea rând, Curtea a avut în vedere împrejurarea că persoana vizată în cauza principală era în prezent lipsită de libertate și că menținerea sa în detenție depindea de soluționarea litigiului principal.

În soluționarea trimiterii preliminare, CJUE a precizat că potrivit articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584, statul membru emitent computează din durata totală a privării de libertate care ar trebui executată în acest stat membru, toate perioadele de detenție care rezultă din executarea unui mandat european de arestare, ca urmare a condamnării la o pedeapsă sau măsură de siguranță privative de libertate. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, termenii unei dispoziții a dreptului Uniunii care nu face nicio trimitere expresă la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul său de aplicare trebuie, în mod normal, să primească în întreaga Uniune Europeană o interpretare autonomă și uniformă. Noțiunea de “detenție” care figurează la articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584 se încadrează în categoria de mai sus și trebuie interpretată în mod autonom și uniform pe teritoriul acesteia, ținând seama în același timp de termenii acestei dispoziții, de contextul său, precum și de obiectivele reglementării din care face parte.

Curtea a comparat câteva versiuni lingvistice ale articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584 și a constatat că termenii „detenție” și „privare de libertate” sunt utilizați interschimbabil în diferitele versiuni lingvistice ale articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584 și, pe de altă parte, că aceste noțiuni sunt noțiuni similare, al căror sens obișnuit face trimitere la o situație de detenție sau de încarcerare, iar nu la o simplă restrângere adusă libertății de mișcare.

În al doilea rând, Curtea a utilizat interpretarea sistemică a Deciziei cadru 2002/584. Aceasta a reținut că, potrivit art. 12 din Decizia cadru 2002/584, când o persoană este arestată în temeiul unui mandat european de arestare, autoritatea judiciară de executare decide, în conformitate cu dreptul statului membru de executare, dacă aceasta trebuie menținută în detenție, precizând în același timp că, în orice moment și în conformitate cu același drept, punerea provizorie în libertate a persoanei în cauză poate fi decisă, cu condiția ca autoritatea competentă să ia toate măsurile pe care le consideră necesare pentru a evita fuga persoanei respective. Concluzia a fost că art. 12 din Decizie prevede o alternativă la „detenție”, și anume punerea provizorie în libertate, însoțită de măsuri menite să prevină fuga persoanei în cauză.

În al treilea rând, s-a arătat că obligația de a computa, din durata totală a privării de libertate pe care persoana în cauză ar trebui să o execute în statul membru emitent, perioada de detenție care rezultă din executarea mandatului european de arestare urmărește să concretizeze obiectivul general de respectare a drepturilor fundamentale, precum și efectul util al principiului proporționalității în aplicarea pedepselor, în sensul articolului 49 alineatul (3) din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. Efectul privativ de libertate, element constitutiv al unei detenții, poate caracteriza atât închisoarea, cât și, în cazuri excepționale, alte măsuri care, fără a constitui o încarcerare în sens strict, sunt totuși într-atât de constrângătoare încât trebuie să fie asimilate unei asemenea încarcerări. Astfel s-ar prezenta situația în cazul măsurilor care, din cauza tipului, a duratei, a efectelor și a modalităților lor de executare, ar avea un asemenea grad de intensitate încât ar priva persoana în cauză de libertatea sa într-un mod comparabil cu o încarcerare. Prin urmare,

Curtea a interpretat noțiunea „detenție”, în sensul articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584, ca vizând, pe lângă încarcerare, orice măsură sau orice ansamblu de măsuri impuse persoanei în cauză, care, din cauza tipului lor, a duratei, a efectelor și a modalităților de executare, privează persoana în cauză de libertatea sa într-un mod comparabil cu o încarcerare.

După acest raționament, Curtea de Justiție a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În această privință, în Hotărârea din 20 aprilie 2010, *Villa împotriva Italiei* (CE:ECHR:2010:0420JUD001967506, § 43 și 44), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că măsuri care obligă persoana în cauză să se prezinte o dată pe lună la secția de poliție însărcinată cu supravegherea, să țină legătura cu centrul de psihiatrie al spitalului în cauză, să locuiască într-un anumit loc, să nu părăsească localitatea în care locuia, precum și să rămână la domiciliul său între orele 22.00 și 7.00 nu constituiau o privare de libertate în sensul articolului 5 paragraful 1 din CEDO.

Curtea de Justiție a arătat că deși măsuri precum arestul la domiciliu cu o durată de nouă ore în timpul nopții, însoțit de supravegherea persoanei în cauză prin intermediul unei brățări electronice, obligația de a se prezenta zilnic sau de mai multe ori pe săptămână la o secție de poliție la ore fixe, precum și interdicția de a solicita eliberarea de documente care să permită călătoria în străinătate restrâng în mod cert libertatea de mișcare a persoanei în cauză, în principiu, acestea nu sunt totuși într-atât de constrângătoare încât să producă un efect privativ de libertate și astfel să fie calificate drept „detenție” în sensul articolului 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584. Însă, articolul 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584 constituie un nivel minim de protecție a drepturilor fundamentale ale

persoanei împotriva căreia s-a emis mandatul european de arestare. Prin urmare, Curtea, în dezacord cu avocatul general, a apreciat că acest articol nu se opune ca autoritatea judiciară a statului membru emitent al mandatului de arestare în cauză să poată computa din durata totală a privării de libertate pe care persoana respectivă ar trebui să o execute în acest stat membru, în tot sau în parte, perioada în care această persoană a făcut obiectul, în statul membru de executare, a unor măsuri care nu implică o privare de libertate, ci o restrângere a acesteia.

Din ansamblul considerațiilor de mai sus, Curtea a concluzionat că articolul 26 alineatul (1) din Decizia cadru 2002/584 trebuie interpretat în sensul că măsuri

precum arestul la domiciliu cu o durată de nouă ore în timpul nopții, însoțit de supravegherea persoanei în cauză prin intermediul unei brățări electronice, de obligația de a se prezenta zilnic sau de mai multe ori pe săptămână la o secție de poliție la ore fixe, precum și de interdicția de a solicita eliberarea de documente care să permită călătoria în străinătate, nu sunt, în principiu, având în vedere tipul, durata, efectele și modalitățile de executare a tuturor acestor măsuri, într-atât de constrângătoare încât să producă un efect privativ de libertate comparabil cu cel care rezultă dintr-o încarcerare și astfel să fie calificate drept „detenție” în sensul dispoziției menționate, aspect care trebuie însă verificat de instanța de trimitere.

**2. Extradare către un stat terț a unui resortisant al unui alt stat membru care și-a exercitat dreptul la liberă circulație. Restricție privind libera circulație a cetățenilor europeni. Justificare a restricției întemeiată pe prevenirea impunității. Proportionalitate și măsuri alternative.**

*Hotărârea din 6 septembrie 2016 (Marea Cameră),  
cauza C 182/15, Aleksei Petruhhin*

*În lipsa unor norme ale dreptului Uniunii care să reglementeze extradarea între statele membre și un stat terț, se impune, pentru a proteja resortisanții Uniunii în fața unor măsuri care îi pot priva de drepturile la liberă circulație și ședere prevăzute la articolul 21 TFUE, combătând totodată impunitatea față de faptele penale, punerea în aplicare a tuturor mecanismelor de cooperare și de asistență reciprocă ce există în materie penală în temeiul dreptului Uniunii. Astfel, trebuie privilegiat schimbul de informații cu statul membru al cărui cetățean este persoana interesată în scopul de a oferi autorităților acestui stat membru, în măsura în care sunt competente potrivit dreptului lor național pentru a o urmări penal pe această persoană pentru fapte săvârșite în afara teritoriului național,*

*posibilitatea de a emite un mandat european de arestare în vederea urmăririi penale.*

Domnul Petruhhin, resortisant estonian, a făcut obiectul unui aviz prioritar de căutare publicat pe site-ul internet al Interpol la 22 iulie 2010. Acesta a fost reținut la 30 septembrie 2014 în orașul Bauska (Letonia) și a fost arestat preventiv la 3 octombrie 2014. La 21 octombrie 2014, autoritățile letone au fost sesizate de Procurorul General al Federației Ruse cu o cerere de extradare, din care reieșea că împotriva domnului Petruhhin a fost declanșată urmărirea penală și că acesta trebuia arestat. Domnul Petruhhin era acuzat de tentativă de trafic cu o mare cantitate de stupefiante, în cadrul unui grup organizat, iar potrivit legislației ruse,

această infracțiune era pedepsită cu închisoarea între 8 ani și 20 de ani.

Parchetul General al Republicii Letonia a autorizat extrădarea domnului Petruhhin în Rusia. Acesta a solicitat anularea deciziei de extrădare pentru motivul că, în temeiul articolului 1 din Tratatul privind asistența judiciară și relațiile judiciare încheiat între Republica Letonia, Republica Estonia și Republica Lituania, avea în Letonia aceleași drepturi ca un resortisant leton și, în consecință, statul leton avea obligația să îl protejeze împotriva unei extrădări nefondate.

Instanța de trimitere, Curtea Supremă din Letonia, a subliniat că nici dreptul național leton și niciunul dintre acordurile internaționale încheiate de Republica Letonia, în special cu Federația Rusă sau cu celelalte țări baltice, nu prevedeau limitarea extrădării unui resortisant estonian în Rusia. Potrivit acestor acorduri internaționale, protecția împotriva unei asemenea extrădări era prevăzută doar în privința resortisanților letoni. Cu toate acestea, potrivit instanței de trimitere, lipsa protecției cetățenilor Uniunii împotriva extrădării, atunci când s-au deplasat într-un alt stat membru decât cel a cărui cetățenie o au, era contrară esenței cetățeniei europene, și anume dreptului cetățenilor Uniunii Europene la o protecție echivalentă cu cea a resortisanților naționali.

În condițiile de mai sus, Curtea Supremă a anulat, la 26 martie 2015, decizia de arestare a domnului Petruhhin și a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 18 primul paragraf și articolul 21 alineatul (1) TFUE trebuie interpretate în sensul că, în vederea aplicării unui acord de extrădare încheiat între un stat membru și un stat terț, cetățeanul oricărui stat membru al Uniunii trebuie să beneficieze de același nivel de

protecție precum cel de care beneficiază propriii cetățeni ai statului membru sesizat în cazul extrădării către un stat care nu este stat membru al Uniunii?

2) În aceste împrejurări, instanța din statul membru căruia i s-a solicitat extrădarea are obligația să aplice condițiile de extrădare prevăzute de statul membru al Uniunii Europene al cărui cetățean este persoana în cauză sau pe cele ale statului membru în care persoana [interesată] are reședința obișnuită?

3) În ipoteza în care extrădarea trebuie permisă fără a se ține seama de nivelul special de protecție prevăzut pentru cetățenii statului sesizat, acest stat are obligația să verifice respectarea garanțiilor prevăzute la articolul 19 din cartă, și anume faptul că nimeni nu poate fi extrădat către un stat unde există un risc serios de a fi supus pedepsei cu moartea, torturii sau altor pedepse sau tratamente inumane sau degradante? Această verificare se poate limita la constatarea faptului că statul care solicită extrădarea este parte contractantă în cadrul Convenției împotriva torturii sau trebuie examinată în concret situația de fapt, avându-se în vedere evaluarea respectivului stat efectuată de Consiliul Europei?”

În soluționarea primei și a celei de a doua întrebări preliminare, Curtea a arătat că, în lipsa unei convenții internaționale între Uniune și țara terță în cauză, normele în materie de extrădare intrau în sfera de competență a statelor membre. Cu toate acestea, în situațiile care intră sub incidența dreptului Uniunii, normele naționale în cauză trebuie să respecte acest din urmă drept, iar instanța de trimitere urmărea să afle dacă normele naționale de extrădare erau compatibile cu articolele 18 și 21 TFUE.

Prin interzicerea „oricărei discriminări exercitate pe motiv de cetățenie sau

naționalitate”, articolul 18 TFUE impune egalitatea de tratament a persoanelor care se află într-o situație ce intră în domeniul de aplicare al tratatelor. Situațiile care intră în acest domeniu de aplicare le includ printre altele, pe cele care țin de exercitarea libertății de circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, astfel cum este conferită de articolul 21 TFUE. Domnul Petruhhin, resortisant estonian, a făcut uz, în calitate sa de cetățean al Uniunii, de dreptul său de a circula liber în Uniune deplasându-se în Letonia, astfel încât situația în discuție în litigiul principal intră în domeniul de aplicare al tratatelor în sensul articolului 18 TFUE, care conține principiul nediscriminării pe motiv de cetățenie sau naționalitate.

Normele de extrădare din litigiul principal introduceau o diferență de tratament după cum persoana în cauză era resortisant național sau resortisant al unui alt stat membru, întrucât conduceau la a nu acorda resortisanților altor state membre, cum era domnul Petruhhin, protecția împotriva extrădării de care beneficiau resortisanții naționali. În acest mod, astfel de norme puteau afecta libertatea celor dintâi de a circula în Uniune și constituiau o restricție a libertății de circulație în sensul articolului 21 TFUE. Conform jurisprudenței Curții de Justiție, o astfel de restricție nu poate fi justificată decât dacă se întemeiază pe considerații obiective și este proporțională cu obiectivul urmărit în mod legitim de dreptul național.

Curtea a reiterat că potrivit articolului 3 alineatul (2) TUE, Uniunea oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, în interiorul căruia este asigurată libera circulație a persoanelor, în corelare cu măsuri adecvate privind controlul la frontierele externe, precum și prevenirea criminalității și combaterea acestui

fenomen. Obiectivul de a evita riscul de impunitate a persoanelor care au comis o infracțiune se înscrie în acest context și prezintă un caracter legitim în dreptul Uniunii. Cu toate acestea, măsurile care restrâng o libertate fundamentală precum cea prevăzută la articolul 21 TFUE nu pot fi justificate prin considerații obiective, decât dacă sunt necesare pentru protecția intereselor pe care urmăresc să le garanteze și numai în măsura în care aceste obiective nu pot fi atinse prin măsuri mai puțin restrictive.

Extrădarea este o procedură care vizează combaterea impunității unei persoane care se află pe alt teritoriu decât cel pe care se pretinde că a fost săvârșită o infracțiune. Neextrădarea resortisanților naționali este în general compensată prin posibilitatea statului membru solicitat de a-i urmări pe propriii resortisanți pentru infracțiuni grave săvârșite în afara teritoriului său. Or, acest stat membru este în general necompetent să judece astfel de fapte atunci când nici autorul, nici victima presupusei infracțiuni nu au cetățenia respectivului stat membru. Extrădarea permite astfel să se evite ca infracțiunile săvârșite pe teritoriul unui stat de persoane care au fugit de pe acest teritoriu să rămână nepedepsite.

În acest context, normele naționale care permit să se răspundă favorabil la o cerere de extrădare în scopul urmăririi penale și al judecării în statul terț în care se presupune că a fost săvârșită infracțiunea, sunt adecvate pentru atingerea obiectivului vizat. Curtea a adăugat că trebuie totuși, să se verifice, dacă nu există o măsură alternativă care să afecteze mai puțin exercitarea drepturilor conferite de articolul 21 TFUE și care să permită să se atingă la fel de eficient obiectivul care constă în evitarea riscului de impunitate a unei persoane care ar fi săvârșit o faptă penală.

În temeiul principiului cooperării loiale prevăzut de articolul 4 alineatul (3) primul

paragraf TUE, Uniunea și statele membre se respectă și se ajută reciproc în îndeplinirea misiunilor care decurg din tratate. În contextul dreptului penal, mandatul european de arestare instituit prin Decizia cadru 2002/584 constituie prima concretizare a principiului recunoașterii reciproce, pe care Consiliul European l-a calificat drept „piatra de temelie” a cooperării judiciare. La acest mecanism de cooperare judiciară instituit de mandatul european de arestare, se adaugă numeroase instrumente de asistență reciprocă ce vizează facilitarea unei astfel de cooperări. În lipsa unor norme ale dreptului Uniunii care să reglementeze extrădarea între statele membre și un stat terț, se impune, pentru a proteja resortisanții Uniunii în fața unor măsuri care îi pot priva de drepturile la liberă circulație și ședere prevăzute la articolul 21 TFUE, combătând totodată impunitatea față de faptele penale, punerea în aplicare a tuturor mecanismelor de cooperare și de asistență reciprocă ce există în materie penală în temeiul dreptului Uniunii.

Curtea a indicat că, într-un caz cum este cel din litigiul principal, trebuie privilegiat schimbul de informații cu statul membru al cărui cetățean este persoana interesată în scopul de a oferi autorităților acestui stat membru, în măsura în care sunt competente potrivit dreptului lor național pentru a o urmări penal pe această persoană pentru fapte săvârșite în afara teritoriului național, posibilitatea de a emite un mandat european de arestare în vederea urmăririi penale. Articolul 1 alineatele (1) și (2) din Decizia cadru 2002/584 nu exclude posibilitatea statului membru al cărui cetățean este autorul prezumat al infracțiunii de a emite un mandat european de arestare în vederea predării acestei persoane în scopul urmăririi penale. Acordând

prioritate acestui eventual mandat de arestare în raport cu cererea de extrădare, statul membru gazdă acționează într-un mod care aduce mai puțin atingere liberei circulații.

Răspunzând celei de-a treia întrebări preliminară, Curtea a subliniat că, în soluționarea cererii de extrădare, instanța de trimitere trebuie să aibă în vedere articolul 4 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene care interzice pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante și că această interdicție are caracter absolut. Existența unor declarații și acceptarea unor tratate internaționale care garantează, în principiu, respectarea drepturilor fundamentale nu sunt suficiente, în sine, pentru a asigura o protecție adecvată împotriva riscului de rele tratamente atunci când din surse fiabile reies practici ale autorităților – sau tolerate de acestea – vădit contrare principiilor Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În măsura în care autoritatea competentă a statului membru solicitat dispune de elemente care atestă un risc real privind aplicarea unor tratamente inumane sau degradante persoanelor în statul terț solicitant, ea are obligația să aprecieze existența riscului respectiv atunci când trebuie să decidă cu privire la extrădarea unei persoane către acest stat. Curtea a îndrumat instanțele naționale să se întemeieze pe elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător, care pot rezulta, printre altele, din decizii judiciare internaționale, precum hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului, din decizii judiciare ale statului terț solicitant, precum și din decizii, din rapoarte sau din alte documente întocmite de organele Consiliului Europei sau ale celor care fac parte din sistemul Națiunilor Unite.

### 3. Acțiune în anularea căsătoriei introdusă de un terț după decesul unuia dintre soți. Competența instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia se află reședința «reclamantului»

*Hotărârea din 13 octombrie 2016 (Camera a doua), cauza C-294/15, Edyta Mikołajczyk împotriva Marie Louise Czarnecka, Stefan Czarnecki*

*Acțiunea în anularea căsătoriei introdusă de un terț după decesul unuia dintre soți, intră în domeniul de aplicare al articolului 1 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 2201/2003. Criteriile enumerate la articolul 3 alineatul (1) litera (a) din regulament se întemeiază pe reședința obișnuită a soților, iar normele de competență au fost concepute pentru a prezerva interesele soților. Regulamentul nr. 2201/2003 a instituit norme de conflict suple pentru a ține seama de mobilitatea persoanelor și pentru a proteja și drepturile soțului care a părăsit țara în care se afla reședința obișnuită comună, garantând totodată existența unui factor de legătură real între persoana interesată și statul membru care își exercită competența. Ca urmare a acestui fapt, noțiunea de „reclamant” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (a) a cincea și a șasea liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003 nu include alte persoane decât soții.*

La 20 noiembrie 2012, doamna Mikołajczyk a sesizat Tribunalul Regional din Varșovia cu o acțiune în anularea căsătoriei domnului Czarnecki cu doamna Marie Louise Czarnecka, încheiată la 4 iulie 1956 la Paris. Ea a indicat în această acțiune că era moștenitoarea testamentară a doamnei Zdzisława Czarnecka, prima soție a domnului Czarnecki, decedată la 15 iunie 1999. Potrivit reclamantei, căsătoria domnului Czarnecki cu doamna Zdzisława Czarnecka, încheiată la 13 iulie 1937 la Poznań (Polonia), exista încă la momentul la care a fost încheiată căsătoria dintre domnul Czarnecki și doamna Marie Louise

Czarnecka, astfel încât această din urmă căsătorie ar constitui o relație bigamă și ar trebui, ca urmare a acestui fapt, să fie anulată. Doamna Czarnecka, pârâta din litigiul de fond, a solicitat declararea inadmisibilității acțiunii în anularea căsătoriei pe motivul necompetenței instanțelor poloneze.

Tribunalul Regional din Varșovia a respins, prin ordonanță rămasă definitivă, excepție de inadmisibilitate apreciind, în temeiul articolului 3 alineatul (1) litera (a) a cincea liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003, că era competent să soluționeze acțiunea în anularea căsătoriei. Pe fond, prin hotărârea din 13 februarie 2014, instanța menționată a respins acțiunea ca nefondată, pentru motivul că reclamanta nu dovedise că prima căsătorie a domnului Czarnecki exista încă la momentul la care a fost încheiată căsătoria dintre acesta din urmă și doamna Czarnecka.

Reclamanta a atacat cu apel hotărârea de mai sus la Curtea de Apel Varșovia, instanță care a considerat că în temeiul articolului 17 din Regulamentul nr. 2201/2003 și al articolului 1099 din Codul de procedură civilă, avea obligația de a examina din oficiu problema competenței sale internaționale. Curtea de Apel a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Acțiunile în anularea căsătoriei introduse după decesul unuia dintre soți intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 2201/2003?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, domeniul de aplicare al regulamentului menționat mai sus cuprinde și acțiunile în anularea căsătoriei



care au fost formulate de o altă persoană decât unul dintre soți?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la a doua întrebare, în materia acțiunilor în anularea căsătoriei formulate de o altă persoană decât unul dintre soți, competența instanței poate fi întemeiată pe criteriile de stabilire a competenței prevăzute la articolul 3 alineatul (1) litera (a) a cincea și a șasea liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003?”

În soluționarea primeia și a celei de a treia întrebări, Curtea de Justiție a arătat că, pentru a stabili dacă o cerere intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 2201/2003, trebuie să se țină seama de obiectul acesteia. Acțiunea din litigiul de fond avea ca obiect „anularea căsătoriei” în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 2201/2003.

Curtea și-a reiterat apoi jurisprudența sa constantă, potrivit căreia pentru interpretarea unei dispoziții a dreptului Uniunii, trebuie să se țină seama nu doar de termenii acesteia, ci și de contextul său și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte această dispoziție. S-a constatat că o acțiune în anularea căsătoriei introdusă de un terț după decesul unuia dintre soți nu figurează printre materiile excluse din domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 2201/2003, enumerate la articolul 1 alineatul (3) din acesta.

Potrivit CJUE, Regulamentul nr. 2201/2003 contribuie la crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție în cadrul căruia se asigură libera circulație a persoanelor. În acest scop, în capitolele II și III din regulamentul menționat sunt prevăzute norme care reglementează competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materia desfacerii unei legături matrimoniale, aceste norme vizând garantarea securității juridice. Or, a exclude o acțiune precum cea principală din domeniul de aplicare

al Regulamentului nr. 2201/2003 ar dăuna respectării obiectivului menționat, întrucât această excludere ar fi de natură să sporească insecuritatea juridică legată de inexistența unui cadru de reglementare uniform în materie.

Cu privire la cea de a treia întrebare preliminară, Curtea a observat că articolul 3 din Regulamentul nr. 2201/2003 stabilește criteriile generale de competență în materie de divorț, de separare de drept și de anulare a căsătoriei. Aceste criterii obiective, necumulative și exclusive răspund necesității unei reglementări adaptate la nevoile specifice ale conflictelor în materie de desfacere a legăturii matrimoniale. Dacă articolul 3 alineatul (1) litera (a) prima-a patra liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003 face în mod explicit referire la criteriile reședinței obișnuite a soților și la cea a pârâtului, articolul 3 alineatul (1) litera (a) a cincea liniuță, precum și articolul 3 alineatul (1) litera (a) a șasea liniuță din acest regulament permit aplicarea normei de competență a *forum actoris*.

În consecință, articolul 3 alineatul (1) litera (a) a cincea liniuță și articolul 3 alineatul (1) litera (a) a șasea liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003 recunosc, în anumite condiții, instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia se află reședința obișnuită a reclamantului, competența de a se pronunța cu privire la desfacerea legăturii matrimoniale. Pentru a clarifica întinderea aplicării acestor dispoziții, Curtea a determinat ulterior noțiunea de “reclamant”.

Articolul 3 alineatul (1) litera (a) a cincea și a șasea liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003 prevede mai multe criterii de stabilire a competenței, între care nu este stabilită o ierarhie, toate criteriile obiective enunțate la articolul respectiv fiind alternative. Sistemul de repartizare a competențelor instituit de Regulamentul nr. 2201/2003 în materia desfacerii legăturii matrimoniale nu urmărește să

excludă competențe multiple. Dimpotrivă, coexistența mai multor instanțe competente, fără a fi stabilită o ierarhie între ele, este prevăzută în mod expres. Criteriile enumerate la articolul 3 alineatul (1) litera (a) din regulamentul menționat se întemeiază pe reședința obișnuită a soților. Normele de competență stabilite la articolul 3 din Regulamentul nr. 2201/2003, inclusiv cele prevăzute la alineatul (1) litera (a) a cincea și a șasea liniuță al acestui articol, sunt concepute pentru a prezerva interesele soților. O astfel de interpretare răspunde și finalității urmărite

de regulamentul menționat, acesta instituind norme de conflict suple pentru a ține seama de mobilitatea persoanelor și pentru a proteja și drepturile soțului care a părăsit țara în care se afla reședința obișnuită comună, garantând totodată existența unui factor de legătură real între persoana interesată și statul membru care își exercită competența. Ca urmare a acestui fapt, noțiunea de „reclamant” în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (a) a cincea și a șasea liniuță din Regulamentul nr. 2201/2003 nu include alte persoane decât soții.

**4. Art. 17 din Decizia-cadru 2008/909/JAI. Interpretarea unei norme naționale din statul de executare care prevede o reducere a pedepsei privative de libertate ca urmare a muncii prestate de persoana condamnată în cursul detenției sale în statul emitent, reducere care nu este permisă de dreptul statului emitent.**

*Hotărârea din 8 noiembrie 2016 (Marea Cameră), cauza C-554/14, Atanas Ognyanov cu participarea Sofiyska gradska prokuratura*

*Înainte de recunoașterea hotărârii de condamnare de către statul de executare și transferarea persoanei condamnate în acest din urmă stat, revine statului emitent sarcina de a stabili reducerile de pedeapsă aferente perioadei de detenție executate pe teritoriul său. Numai acesta din urmă este competent să acorde o reducere de pedeapsă pentru munca prestată înaintea transferării și, dacă este cazul, să indice statului de executare această reducere în certificatul menționat la articolul 4 din Decizia cadru 2008/909. Statul de executare nu poate, în mod retroactiv, să aplice dreptul său privind executarea pedepselor și în special reglementarea sa referitoare la reducerile de pedeapsă în locul dreptului statului emitent în ceea ce privește partea din pedeapsă care a fost deja executată de persoana în cauză pe teritoriul acestui din urmă stat.*

Prin hotărârea din 28 noiembrie 2012, domnul Ognyanov, resortisant bulgar, a

fost condamnat de Tribunalul din Glostrup (Danemarca), la o pedeapsă privativă de libertate cumulată de 15 ani pentru omor și pentru furt calificat. Acesta a fost mai întâi plasat în detenție provizorie în Danemarca, de la 10 ianuarie la 28 noiembrie 2012, dată la care hotărârea judecătorească de condamnare pronunțată împotriva sa a dobândit autoritate de lucru judecat. Ulterior, el a executat o parte din pedeapsa sa privativă de libertate în Danemarca, de la 28 noiembrie 2012 la 1 octombrie 2013, data transferării sale către autoritățile bulgare. În cursul detenției în Danemarca, domnul Ognyanov a lucrat de la 23 ianuarie 2012 la 30 septembrie 2013. Parchetul Orașului Sofia a sesizat Tribunalul Orașului Sofia (instanța de trimitere), pentru a statua cu privire la problemele legate de executarea hotărârii judecătorești pronunțate de instanța daneză împotriva domnului Ognyanov.

Instanța de trimitere a ridicat problema dacă, pentru a stabili durata pedepsei pe

care domnul Ognyanov o mai are de executat, trebuie să țină seama de perioada în care acesta a lucrat într-o închisoare daneză. În acest context, Tribunalul Orașului Sofia a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Dispozițiile Deciziei cadru 2008/909 permit ca în cursul procedurii de transferare a persoanei condamnate, în temeiul muncii prestate de aceasta în perioada de executare în statul emitent, statul de executare să reducă durata pedepsei privative de libertate aplicate de către statul emitent în așa fel încât:

a) reducerea pedepsei să fie făcută ca urmare a aplicării dreptului statului de executare cu privire la executarea pedepsei, conform articolului 17 alineatul (1) din [Decizia cadru 2008/909]. Această dispoziție permite ca legislația statului de executare cu privire la executarea pedepsei să se aplice deja în cadrul procedurii de transferare referitor la împrejurări produse în perioada în care persoana condamnată se afla sub jurisdicția statului emitent (și anume referitor la munca prestată în timpul detenției în penitenciarul statului emitent)?

b) reducerea pedepsei să fie făcută pe baza deducerii conform articolului 17 alineatul (2) din [Decizia cadru 2008/909]. Această prevedere permite deducerea unei perioade mai îndelungate decât perioada de detenție stabilită conform dreptului statului emitent, atunci când se aplică dreptul statului de executare și astfel se efectuează o nouă apreciere juridică a circumstanțelor produse în statul emitent (și anume munca prestată în penitenciarul statului emitent)?

2) În cazul în care această dispoziție sau alte dispoziții ale [D]eciziei cadru [2008/909] se aplică reducerii pedepsei în discuție, statul emitent trebuie informat în legătură cu acest fapt în situația în care a solicitat acest lucru în mod expres, iar

în cazul unei opoziții se va suspenda procedura de transferare? În cazul unui răspuns afirmativ la cerința privind informarea, cum trebuie aceasta să aibă loc: va viza dreptul aplicabil, în mod general și abstract, sau reducerea concretă pe care instanța o va aplica în cazul persoanei condamnate?

3) În ipoteza în care Curtea apreciază că articolul 17 alineatele (1) și (2) din [D]ecizia cadru [2008/909] nu permite o reducere a pedepsei de către statul de executare în temeiul dreptului său intern (ca urmare a muncii prestate în statul emitent), decizia instanței naționale de a aplica totuși legea sa națională, întrucât este mai favorabilă decât articolul 17 din decizia cadru respectivă, este compatibilă cu dreptul Uniunii?”

Curtea de Justiție a precizat că prima întrebare preliminară urmarea, în esență, să se stabilească dacă articolul 17 alineatele (1) și (2) din Decizia-cadru 2008/909 trebuie interpretat în sensul că se opune unei norme naționale interpretate astfel încât să autorizeze statul de executare să acorde persoanei condamnate o reducere de pedeapsă ca urmare a muncii pe care aceasta a prestat-o în cursul detenției în statul emitent, în condițiile în care autoritățile competente din acest din urmă stat nu au acordat, în conformitate cu dreptul acestuia, o asemenea reducere de pedeapsă. Curtea a constatat că deși articolului 17 alineatul (1) din Decizia-cadru 2008/909 stabilește că „executarea unei pedepse este reglementată de legea statului de executare”, Decizia nu arată dacă vizează executarea pedepsei de la momentul pronunțării hotărârii judecătorești în statul emitent sau numai de la data transferării persoanei condamnate către statul de executare.

Articolul 17 alineatul (2) din Decizia-cadru 2008/909, care are la bază premisa că o persoană condamnată poate executa o parte din pedeapsă în statul emitent

înainte de transferarea sa, nu permite să se stabilească dacă statul de executare poate aplica o reducere de pedeapsă care să țină seama de munca prestată de persoana condamnată în cursul detenției sale într-un penitenciar din statul emitent.

În consecință, Curtea de Justiție a recurs la o interpretare gramaticală, sistemică și teleologică a articolului 17 și a Deciziei-cadru 2008/909. Instanța europeană a constatat că articolele 4-6 din Decizia-cadru 2008/909 priveau procedurile de transmitere a hotărârii judecătorești și a certificatului către statul de executare; articolele 7-14 stabileau principiile aplicabile deciziei de recunoaștere a hotărârii judecătorești și deciziei de executare a pedepsei; articolul 8 a instituit condiții stricte pentru adaptarea de către autoritatea competentă din statul de executare a pedepsei aplicate în statul emitent; articolul 15 a prevăzut procedurile aplicabile transferării persoanei condamnate, iar articolul 17 a stabilit principiile aplicabile executării pedepsei, după ce persoana condamnată a fost transferată către autoritatea competentă din statul de executare. Consecința dedusă a fost că articolul 17 din Decizia-cadru 2008/909 trebuie interpretat în sensul că este aplicabil numai dreptul statului emitent, inclusiv cu privire la problema acordării unei eventuale reduceri de pedeapsă, părții din pedeapsă executate de persoana în cauză pe teritoriul statului menționat până la transferarea sa către statul de executare. În ceea ce privește dreptul acestui din urmă stat, el nu are vocația de a se aplica decât părții din pedeapsă care a rămas de executat de respectiva persoană, după transferarea amintită, pe teritoriul statului de executare.

Prin urmare, înainte de recunoașterea hotărârii de condamnare de către statul de executare și transferarea persoanei condamnate în acest din urmă stat, revine statului emitent sarcina de a stabili

reducerile de pedeapsă aferente perioadei de detenție executate pe teritoriul său. Numai acesta din urmă este competent să acorde o reducere de pedeapsă pentru munca prestată înaintea transferării și, dacă este cazul, să indice statului de executare această reducere în certificatul menționat la articolul 4 din Decizia cadru 2008/909. Statul de executare nu poate, în mod retroactiv, să aplice dreptul său privind executarea pedepselor și în special reglementarea sa referitoare la reducerile de pedeapsă în locul dreptului statului emitent în ceea ce privește partea din pedeapsă care a fost deja executată de persoana în cauză pe teritoriul acestui din urmă stat.

Curtea de Justiție a apreciat că o astfel de interpretare era susținută și de modelul de certificat care figurează în anexa I la Decizia cadru 2008/909, precum și de principiul recunoașterii reciproce a statelor membre în sistemele juridice ale celorlalte state membre.

Dat fiind răspunsul la prima întrebare preliminară, Curtea a considerat că nu se mai impunea soluționarea celei de a doua întrebări preliminare.

Prin intermediul celei de a treia întrebări preliminare, instanța de trimitere a solicitat, în raționamentul CJUE, să se stabilească dacă dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că se opune ca o instanță națională să aplice o normă națională precum cea în discuție în litigiul principal pentru motivul că respectiva normă, deși este contrară articolului 17 alineatele (1) și (2) din Decizia-cadru 2008/909, ar fi mai favorabilă decât dispoziția menționată din dreptul Uniunii.

Curtea a constatat că evocarea de către instanța de trimitere a principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile, se întemeie pe premisa eronată potrivit căreia dreptul bulgar ar fi avut vocația de a se aplica și perioadei de detenție executate de domnul Ognyanov în Danemarca înainte de

transferarea sa în Bulgaria. În al doilea rând, Curtea a arătat că Decizia-cadru 2008/909 nu avea efect direct, însă caracterul său obligatoriu determina totuși în privința autorităților naționale, în special a instanțelor naționale, o obligație de interpretare conformă a dreptului național, începând cu data expirării termenului de transpunere a respectivei decizii-cadru.

Principiul interpretării conforme, în litigiul de fond, semnifica că domnul Ognyanov nu putea beneficia, în temeiul dreptului bulgar, de o reducere de pedeapsă ca urmare a muncii prestate în perioada sa de detenție în Danemarca. Pe de altă parte, interpretarea conformă nu ar fi putut conduce la stabilirea sau agravarea răspunderii penale a domnului Ognyanov și nici la modificarea în detrimentul acestuia din urmă a duratei pedepsei, stabilite de Tribunalul din Glostrup.

Curtea de Justiție a stabilit că cerința unei interpretări conforme include

obligația instanțelor naționale, inclusiv a celor de ultim grad, de a modifica, dacă este cazul, o jurisprudență consacrată atunci când aceasta se întemeiază pe o interpretare a dreptului național incompatibilă cu obiectivele unei decizii-cadru. În speță, interpretarea dreptului național incompatibilă cu obiectivele Deciziei-cadru 2008/909 decurgea dintr-o decizie de interpretare a Curții Supreme de Casație din Bulgaria. Instanța europeană a stabilit în sarcina instanței naționale obligația de a asigura efectul deplin al Deciziei-cadru 2008/909, lăsând neaplicată dacă era necesar, din oficiu, interpretarea reținută de Curtea Supremă de Casație, din moment ce această interpretare nu era compatibilă cu dreptul Uniunii.

***Rubrică realizată de  
judecător dr. Anamaria Groza,  
Judecătoria Craiova***